

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v saboto 8. julia 1854.

List 54.

Gojzdi.

Ljudi je zmiraj več in vsi hočejo živeti in kolikor mogoče dobro živeti. In prav imajo. Zato je pa človek tudi prisiljen zmiraj dalje in globlje segati po naravnih zakladih in obračati jih v svojo korist. Tako je prišla človeška roka tudi na gojzde in če dalje, tim več jih pokončava. Posekan gojzd daje mnogo lesa, ki se drago prodati more, tudi se ta prostor lahko v polje spreoberne in to kmetu več dobička donša kakor pa gojzd. Za posameznega človeka je zares pokončanje gojzdov prav hasnovita reč viditi; vendar ne zgolj edina dobičkarija, ampak nekoliko tudi občna korist bi imela človeka voditi v njegovem djanju. Za tega voljo smo se namenili nekaj o imenitnosti gojzdov za občno naravno življenje in za narodsko in človeško gospodarstvo povedati.

Rastline mnogo svoje hrane iz zraka dobivajo, posebno tiste, ki imajo veliko široko perje. Iz zraka prejemajo namreč ogelnokislino, amonjak in še druge gaze, kateri niso med glavnimi obstojnimi deli zraka. V-se vzeto ogelnokislino potem s pomočjo sončne svetlobe razkrojajo v voglec in kislec; unega hranijo v sebi za rejo in roditev novih organov, tega pa iz sebe pahajo. Živali pa s človekom vred kislec vdihajo, ogelnokislino pa izdihajo; brez kislica ne morejo živeti in v ogelnokislini hitro umerjejo. Iz tega se vidi, da se rastline in živali vzajemno živijo. Zato je tudi za oboje neka mera, ki se ne sme ne zvišati ne znižati, naj bolj pripravna. Kadar živalski ostanki gnijejo, razvija se zraven amonjak, katerega vsak po silnem smradu, kakor je na sekretih in v hlevih, lahko spozna. Tudi tega rastline v-se serkajo in ga tako iz zraka spravljajo, da nam škodovati ne more. Tudi vodne sopare in ž njimi mnogo škodljivih gazov, ki v njih raztopljeni po zraku plavajo, na se vlečejo. V vodo zgoščene serkajo v-se in tudi škodljive gaze ž njimi, ktere potem v sebi razkrojajo. Zatorej mora se reči, da rastline zrak čistijo.

Da pa vse to, kar smo od rastlin v obče rekli, tudi od gojzdov velja, vsak sam lahko razsodi, ker so ravno v gojzdi naj večje rastline, drevje in germovje in tudi so še tla z neizmerno množino manjih rastlin, mahovja, trav, cvetličic itd. pokrite. Vsak gojzd je velika fabrika, v kateri se dober zrak napravlja. Zato gotovo z vso pravico terdimo: gojzdi čistijo zrak in delajo ga za dihanje pripravnega in zdravega.

Tako uče nas natoroznanske razlaganja. Vendar marsikteri, ki je bolj terde misli, bo menil, „učeni mnogotero reč terdijo in je vendar vse drugač, tudi ta ne bode boljša“. Pa pogledjmo, kako da je v resnici okoli po svetu.

Vsak vé, ako ob vročem poletnem času iz polja v senco bližnjega gojzda pride, kako mu to neiz-

rečeno dobro dé. Senca za kakim zidom nikoli ni tako prijetna, kakor senca gostolistnega drevésa. Na polju je vse žalostno, trave so vele, cvetlice pobešajo glavice, — tudi človeka in živali strašna soparica močno stiska. V gojzdu pa je vse veselo, vse živo. Drevje, germovje in druge rastline vlačijo zmiraj vodne sopare na-se, tudi branijo, da voda tako hitro ne spuhiti, napolnujejo zrak s čistim kislicom in prijetnimi vonjavami in zato je v gojzdu zrak bolj vlažen, hladen in zdrav. Posebno prijazni so listnati gojzdi.

Latinski spisatelji popisovaje rimsko okolico hvalijo posebno rodovitno polje, prijetne gaje in krasne poslopja. In kakšna je zdaj? Močvirji obdajajo mesto, — močvirji, v katerih se strašne bolezni rodijo. Posebno nevarni so tako zvani pontinski močvirji. Zrak je tam zlo škodljiv, kar se že na obrazu tamošnjih prebivavcov vidi. Bledje in rumene obličja, vpadle lica, motne oči, nadunjen trebuh in počasna hoja pričajo, da jih neprestana bolezen tare. Merzlice, vrančice in jeterne bolezni poberajo naj večji del prebivavcov v naj lepšji starosti iz sveta. Še celo v mesto zanašajo vetrovi teh škodljivih soparov, ki se v močvirjih rodé, posebno mescev augusta in septembra, kadar tudi vsak, kdor le more, mesto zapusti. Močvirji bi se nikoli ne bili napravili, če bi gojzdi, ki so tedaj ob časih starih Rimljanov tam stali, pokončani ne bili. Posekali so jih nekda scer v začasen dobiček, pa v večno škodo sebi in svojim naslednikom. Takih nevarnih močvirjev je po svetu še več. Znani so tisti na Milanskem, v spodnjih krajih okoli reke Pada in blizu Mantove. Tudi na južnem Ogerskem, v Banatu, kjer je sicer zemlja tudi rodovitna, je takih močvirjev, in znano je, da so tudi tam podobne bolezni, kakor v pontinskih domá.

Gojzdi nam ne samo zdravega zraka napravljajo, ampak varjejo nas tudi njegove moči, namreč silnih vetrov in burij. Posebno je v peščenih krajih in na morskem pobrežju pokončanje gojzdov nepametno in nevarno. Veter pesek lahko vzdigne, raznese in dostikrat naj lepše polje ž njim posuje. Taka se na Francoskem na morskih bregovih, na Nizozemskem in v Holandii in tudi na Pruskem v izhodnem morju godi. Zakaj tukaj morski valovi neprestano pesek na bregove pahajo, od koder ga potem veter raznaša. Na mnogo krajih trudijo se pokončane gojzde z novimi nadomestiti, kar pa ni tako lahko, kakor je posekanje bilo. Da so gojzdi zares varhi proti burjam, že to kaže, da so ravno v takih krajih naj hujše burje, kjer ni gojzdov. Znani so hudi vetrovi, ki na Španjskem in Laškem brijejo in vsakemu je znana burja, ki na bližnjem Krasu razsaja.

(Konec sledi.)

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v sredo 12. julia 1854.

List 55.

Gojzdi.

(Konec.)

Vendar zavoljo tega se ne smé misliti, da je v tisti deželi naj boljše in naj zdravejše živeti, kjer je naj več gojzdov. Rekli smo, da gojzdi zrak vlažen delajo; kjer je pa preveč gojzdov, tam je tudi zrak preveč vlažen, da ni več prijeten in zdrav. Skoraj ravno tiste bolezni, kakor v močvirjih, nahajajo se tudi v velicah gojzdih tropiške Afrike in Amerike. Po pomanjšanju gojzdov se podnebje (klima) ravno tako zboljša, kakor se po pokončanju spridi. To nam dokazuje nekdanjo podnebje francoskih in nemških dežel, kakor ga nam Cezar in Tacit opisujeta, in sedajno tudi od gojzdov velja tista stara resnica, da je povsod prave mere treba.

Že prej smo omenili, da rastline vodne sopare na se vabijo. Posebno ima to lastnost neka vrsta mahovja, ki rada vodo in vodne sopare v-se serka, potem pa počasi v zemljo spušča. Voda se skozi zemljo zmiraj dalje preceja, dokler ne pride do take verste kamenja, skozi katero dalje ne more. Tam se nabira, in ker zmiraj še dotaka, mora se tudi odtakati, zato si je skozi zemljo napravila pot, po kateri kakor izvir ali studenec na svetlo prihaja. Skoraj neverjetno je slišati, da bi majhne rastlinice ravno naj pridniše delavnice bile, ki vodo zbiraje studence redijo. In vendar je taka. Mahovje pa nikjer ne more tako dobro rasti, kakor v gojzdih. Zakaj drevésa branijo, da ga ne more voda odprati, ali pa, ker ima le slabe koreninice, veter odpihati. Verh tega je pa tudi mahovje v gojzdih imenitna reč, ker je ravno mahovje hranilnica vse tiste vode, katero drevésa v svojo rejo potrebujejo. Za izvire, potoke in reke smo zatorej samo gojzdom hvalo dolžni in s pokončanjem gojzdov bodo tudi izviri zginili, potoki se posušili in vode bode manjkalo.

Vsak vé, da dež z oblakov prihaja. Oblaki so pa sami kupi vodnih soparov. Kader se sopari zgosté, to je, zopet voda postanejo, padajo kakor kapljice na zemljo, in to je dež. Skušnja pa uči, da se oblaki naj rajši nad gojzdi izpraznujejo. In lahko se dá razložiti: zakaj. Kakor v gojzdih je tudi nad gojzdi zrak bolj hladen, kakor nad poljem ali pustim skalovjem. Ako se tedaj oblak čez kak gojzd vleče, pride v hladnejši zrak, vodni sopari se zgosté in blagosodne kapljice rosijo iz oblakov. Drevje jemlje mnogo kapljic na svoje veje, odkoder polagoma na tla popadajo, kjer jih že delavno mahovje pričakuje brano studencom pripravljaje. V poterjenje teh besedí hočemo spet nekoliko po svetu pogledati.

Na zapadnem bregu južne Amerike razprostira se največe morje celega sveta. Zavolj velike vročine mnogo vode izpuhtiva. In vendar le malokdaj blagodarni dež te kraje blagoslovi. Vodni sopari dvigajo se kviško, oblaci se napravljajo, vendar

vsi grejo čez andeske planine na izhodno stran in tam se izlivajo. Na zapadni strani so andeske planine same puste pečine in golo skalovje; na izhodni strani pa razširjajo se tisti veliki gojzdi, ki se pragojzdi ali prvotni gojzdi imenujejo. In tukaj so tudi izviri naj večih rek, kar jih je na zemlji, na priliko, amaconska reka Orinoko in druge. Na zapadni strani poznajo prebivavci le strašne plohe. Na južnem Francoskem, kjer so provanske planine skorej vse gole, so morali na nekterih krajih ljudje svojo domačijo zapustiti, ker so bili zmiraj v nevarnosti, življenje in vse posestvo zgubiti. Strašne plohe se izlivajo nad golimi pečinami in z vso pokončavno silo prihrusi voda s planin, pripelje pesek, kamnje in groblje seboj, s kterimi polje zasuje in rodovitnost za zmiraj zaduši. Taka je tudi na Laškem pokraj apeninskih planin. In takih prikaznin se najde še več po svetu, in pred tremi leti se je taka velika nesreča tudi na Koroškem zgodila.

Rekli smo, da gojzdi studence in tedaj tudi potoke in reke redijo. Povsod, kjer se gojzdi pokončavajo, se vidi, da voda zmiraj bolj zginjuje. Španjske in laške reke so tega priče. Že pri naših rekah je poznati, da so prej, ko je še več gojzdov v naših deželah bilo, mnogo več vode imele, kakor sadaj. Nekdanje struge so bile mnogo večje. Tudi na srednjem Nemškem, kjer gojzdi v turinskih, fihelških in kerkonoških gorah zmiraj svetlejši postajajo, reke čedalje manj vode imajo. Še strašnejši obraz podaja nam Palestina. Ona — očakom obljubljena dežela, katero sta, kakor sveto pismo pravi, med in mléko pretakala, je zdaj sama pustinja. Ponosna reka Jordan, ki je nekdanj napajala judejsko polje, zdaj le malo blatne vode po skorej praznej strugi valí, zakaj njene rediteljce, libanonske cedre, so padle pod sekiro.

Iz vsega tega se vidi, da gojzd ni prazen kapital, kakor nekteri menijo. Vsako drevó pomaga zrak čistiti in vodo nabirati. In kaj hočemo brez zdravega zraka in brez vode? Zato spoštujmo gojzde, in skerbimo, da nam ali našim vnukom ne bode treba vzdihovati po pokončanih dobrotnikih, kakoršna se že na toliko krajih godí. Zato ima tudi vlada prav, ako daje postave zavoljo gojzdov, ker nekteri ljudje niso sami toliko modri, da bi ravnali v svojo in svojih sinov korist. J. Stefan.

Kdaj je pravi čas žito žeti?

Ker eni pravijo, da je dobro, ako se žito, zlasti ozimino, še pol nezrelo žanje, drugi pa nasproti terdijo, da še le, kadar je zernje že terdo, je kmetijska družba na Prajzovskem, to reč za gotovo zvediti, lani administratorju Rohde-tu ukazala oboje natanko poskusiti. Iz njegovih skušinj zdaj zvemo, da prezgodaj in prepozno je škoda; pri prezgodni žetvi ne zda boljša (tečniša) sla-